Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Асоціація науковців України
Науковий парк Національного Авіаційного Університету

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Актуальні питання у сучасній науці»

(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)

Випуск № 5(23) 2024

Київ – 2024

Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration
Association of Scientists of Ukraine
Scientific Park of the National Aviation University

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

«Current issues in modern science»

("Pedagogy" Series, "Law" Series, Economy Series, "Public Administration" Series, "Technology" Series, "History and Archeology" Series)

Issue № 5(23) 2024

Kyiv – 2024

ISSN 2786-6300 Print

УДК 001.32:1 /3](477)(02)

DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5(23)

«Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 2024. № 5(23) 2024. С. 1260.

Свідоцтво про державну реєстрацію Серія Серія КВ № 25116-15056Р.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із з права (спеціальність - 081 Право), економіки (спеціальність - 076 Підприємництво та торгівля), педагогіки (спеціальність - 014 Середня освіта) та державного управління (спеціальність - 281 Публічне управління та адміністрування).

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2023 № 185 журналу присвоєно категорію "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія)

Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення від 13.05.2024, № 6/5-24).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), Міждержавної гільдії інженерів консультантів, громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Журнал публікує оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, техніки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір. Цільова аудиторія: науковці, працівники вищих навчальних закладів та наукових інституцій, здобувачі вищої освіти, а, також фахівці тематики журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор: Дацій Олександр Іванович - доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Балалаєва (Дорошенко) Катерина Вікторівна - кандидат технічних наук, доцент кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Бельська Тетяна Валентинівна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості (Київ, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Гбур Зоряна Володимирівна - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Герасименко Юлія Сергіївна - доктор економічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (Біла Церква, Україна)
- Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)
- Закієв Іслам Муса-Огли - старший науковий співробітник кафедри підтримання льотної придатності авіаційної техніки Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Іванченко Євгенія Вікторівна — кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

- Ігнатович Сергій Ромуальдович - доктор технічних наук, професор, завідуючий кафедрою конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- Кавиліна Ганна Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- Кардаш Оксана Любомирівна — кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматики, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- Карускевич Михайло Віталійович - доктор технічних наук, професор, професор кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Катеринчук Іван Степанович - доктор технічних наук, професор кафедри телекомунікаційних та інформаційних систем Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Кінзерявий Василь Миколайович — кандидат технічних наук, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Коваленко Валентин Васильович - доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник сектору авторського права та суміжних прав лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково–дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України (Київ, Україна)
- Ковтун Владислав Юрійович — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Комнатний Сергій Олександрович - докторант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Корченко Анна Олександрівна — доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Корченко Олександр Григорович — доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Кошова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Кравчук Володимир Миколайович — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Кризина Наталія Павлівна – доктор наук державного управління, професор, Заслужений лікар України, директор Навчально-Наукового медичного інституту Київського міжнародного університету (Київ Україна)
- Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- Марушева Олександра Анатоліївна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
- Маслак Тетяна Петрівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри конструкції літальних апаратів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- Мірошніченко Валентина Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (Хмельницький, Україна)
- Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- Ніколаєв Микола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методики її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)
- Огієнко Альона Володимирівна - доктор економічних наук, доцент кафедри організації авіаційних робіт та послуг Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

- Оніщенко Наталія Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, академік НАПрН України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М.Корецького НАН України (Київ, Україна)
- Орлова Наталія Сергіївна — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна)
- Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна)
- Павлова Олена Миколаївна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені к.д.ушинського (Одеса, Україна)
- Сидоренко Вікторія Миколаївна —асистент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Сирник Ярослав - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польша)
- Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- Сопілко Ірина Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, Відмінник освіти України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Національного Авіаційного Університету (Київ, Україна)
- Терещенко Юрій Матвійович — доктор технічних наук, професор, лауреат Державної премії в області науки і техніки України, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)
- Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- Хохлачова Юлія Євгеніївна — кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
- Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- Якимчук Олег Феодосійович - керівник групи білінгу Відділу бізнес-систем Департаменту інформаційних технологій ПРаТ «Рівнеобленерго» (Рівне, Україна)
- Якушенко Олександр Сергійович — кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри авіаційних двигунів Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2024
© Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління, 2024
© Асоціація науковців України, 2024
© Науковий парк Національного Авіаційного Університету, 2024
© Видавнича група «Наукові перспективи», 2024

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Економіка»

Вдовенко Н.М. 18
БАЗОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЕФЕКТІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНИХ ДОБРИВ ДЛЯ ГРУП СУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Гарбар Ж.В., Даценко В.К. 32
ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Головін О.А., Чуйко М.М. 46
ПАРТНЕРСТВО ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Гонтар Л.В. 59
ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ НА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗБУТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кіш Г.В. 71
ЗАХОДИ АНТИКРИЗОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кондратенко Н.О., Волкова М.В., Швед А.Б. 82
ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Кубіцький С.О., Кубіцький Ю.С., Кондрат О.Б. 93
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Лівандовська О.А. 105
СУЧАСНА МОДЕЛЬ ЗЕЛЕНОГО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Мєняйлова Г.Є. 117
РОЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ МАРКЕТИНГУ І ЛОГІСТИКИ У ЗНИЖЕННІ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Миронов О.Г. 126
РОЛЬ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У МАЙБУТНЬОМУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ РЕГУЛЯТОРІВ ТА ІНВЕСТОРІВ

Новаковська І.О., Бавровська Н.М., Іванченко В.А. 137
ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВІСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Паливода Р.В., Винничук Р.О. 150
ЗАЛУЧЕНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ: ЇЇ РОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ДОСЯГНЕННІ КІНЦЕВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Прилуцький А.М. 163
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

СЕРІЯ «Державне управління»

Богданенко А.І. 177
ХРИСТИЯНСЬКА КОМУНІКАЦІЯ: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС ХРИСТИЯНСЬКОЇ ТЕОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Будеянський Б.С. 187
ОБҐРУНТУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Вдовенко Н.М. 200
ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ АМАРТІЯ СЕНА ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ТА БЛАКИТНОЇ ЕКОНОМІКИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Вдовенко Н.М., Федірець О.В., Семенов А.Г. 211
МЕХАНІЗМ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Веретинський А.І. 222
ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС КРІЗЬ ПРИЗМУ СТАТИЧНО-ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ІНДИКАЦІЇ

Вороніна В.В., Черниш В.О. 232
ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ У ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ: ПОТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ЧИ ЗАПОРУКА СТІЙКОГО СУСПІЛЬСТВА

Довгань В.В. 244
ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Кальниш Ю.Г., Іваній О.М., Малафеєв С.О. 253
ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЗОРІСТЬ ТА ПІДЗВІТНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Король В.В. 266
СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРОХОДЖЕННЯМ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В МИТНИХ ОРГАНАХ

Кривша О.В. 279
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Кумар Г.В., Прохорчук І.В., Чорний Д.В. 294
ЛОКАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК: РОЛЬ МУНІЦИПАЛІТЕТІВ У РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСАХ

Лаврентій Д. 303
МІСЦЕ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОМУ ПРОСТОРІ

Мануїлова К.В., Шевченко Т.В., Мінчев С.І. 318
ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА CROWD-ТЕХНОЛОГІЇ У ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Назаренко М.О., Лапшин С.А. 330
ВПЛИВ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА МОДЕРНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

Поліщук О.В. 340
ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД

Радченко О.В., Любченко Н.В., Козенко Р.В. 353
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ СИСТЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ КРАЇНИ

Синишин М.М., Захарчук Д.О., Торічний В.О. 368
ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ УХВАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Стецiв І.С. 381
ОБҐРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

Тушко К.Ю., Балагур Л.О., Мішенюк Р.М. 396
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ МОДЕЛІ У ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ ЛІДЕРАМИ

Хрістін Р.Г. 406
ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМ КРЕДИТНИХ ГАРАНТІЙ У ПІДТРИМЦІ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ ПІД ЧАС РЕЦЕСІЇ

СЕРІЯ «Право»

Melnychuk O.F., Neprytskyi O.A., Melnychuk M.O., Pavlichenko I.M., Khimich Yu.M. 419
DECENTRALIZATION OF PUBLIC POWER IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON NATIONAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF ARMED CONFLICT

Берч В.В. 428
ГІБРИДНА МОДЕЛЬ СУДУ ПРИСЯЖНИХ: ДОСВІД АВСТРІЇ ТА ДАНІЇ

Бєлкін М.Л., Юринець Ю.Л., Бєлкін Л.М. 435
ПРИНЦИПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСКРЕЦІЙНОЇ ВЛАДИ ЗА РЕКОМЕНДАЦІЯМИ КОМІТЕТУ МІНІСТРІВ РАДИ ЄВРОПИ № R(80)2 ТА СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ

Бородін О.І. 449
СУТНІСТЬ ТА СИСТЕМА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЯКА ВЧИНЯЄТЬСЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Вовк Д.О. 460
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВА НА СМЕРТЬ

Вовк М.З., Яновицька А.В. 468
ПРАВОВІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДЛЯ НАВЧАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Воронятніков О.О. 477
ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ МОБІНГУ В УКРАЇНІ

Гапонов О.О. 487
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Горбова Н.А., Костів І.Я., Кузьменко О.Ю. 495
ДОГОВІРНЕ ПРАВО: УКЛАДАННЯ, ВИКОНАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ДОГОВОРІВ

Давидюк В.М. 509
ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Дузяк К.В., Калганова О.А. 518
ЗАПОБІГАННЯ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ВАЖЛИВЕ ЗАВДАННЯ ПРАВООХОРОННОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Єфімов М.М. 527
НАУКОВА ПОЛЕМІКА СТОСОВНО ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ФУТБОЛЬНИМИ ВБОЛІВАЛЬНИКАМИ

Каращук К.Л. 537
ІНСТИТУТ МЕДІАЦІЇ У БЕЛЬГІЇ

Кирилюк Д.В. 547
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВУ-ПОРУШНИЦЮ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Коваленко О.О., Плотнікова А.В. 557
ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'КТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 270 КК УКРАЇНИ «ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ АБО ТЕХНОГЕННОЇ БЕЗПЕКИ»

Колосовський Є.Ю., Дмитерко А.С. 567
ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЕНІ КРАЇНОЮ-АГРЕСОРОМ

Кузик В.В. 577
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НЕЗАКОННОГО ПРИДБАННЯ, ЗБУТУ АБО ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Кузьменко В.С., Кузьменко О.Ю. 588
ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ УМОВ ПРАЦІ НА МОРСЬКОМУ ТРАНСПОРТІ ВИМОГАМ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Лиськов І.М. 598
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНІХ ПЕРЕМІЩЕНЬ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Михальчук Б.С. 607
ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСНИЦЬКИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Озюменко Є.Ю. 617
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРИКЛАДИ

Павлова Т.О. 629
СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Пєтков С.В. 643
НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Самойленко О.А., Тітуніна К.В. 653
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАСИЛЬСТВОМ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ПРО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНІ НЕПОВНОЛІТНІМИ АБО ЗА ЇХ УЧАСТЮ)

Санжаровська Л.І. 666
ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗВ'ЯЗКУ З ОБРОБКОЮ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Чохрій В.С. 677
ПРИТЯГНЕННЯ ОСОБИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕСПЛАТУ АЛІМЕНТІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

СЕРІЯ «Педагогіка»

Bezliudna V.V., Muzyka Ya.V. 693
FEATURES OF THE PROFESSIONAL FUTURE EARLY CHILDHOOD EDUCATORS' TRAINING FOR TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRESCHOOLERS IN UKRAINE

Chernionkov Ya.O. 704
FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION ACCORDING TO DRAFT LAW № 9432

Melnyk I.G., Havriushenko H.V., Mohylnyi S.H., Grek M.O., Cherednychenko I.V., Sopov D.S. 719
APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN GEOGRAPHIC AND LAND MANAGEMENT EDUCATION

Nykyporets S.S., Kot S.O., Hadaichuk N.M., Melnyk M.B., Boiko Yu.V. 730
INNOVATIVE PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR UTILIZING ONLINE PLATFORMS IN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

Shevelova-Harkusha N.V. 744
THE EFFECTIVENESS OF TASK-BASED LANGUAGE TEACHING AT THE ENGLISH LESSONS

Sofian D.V., Klepatskyi S.V., Kovalchuk O.R., Afanasyev A.O., Prytulyak M.O. 757
PEDAGOGICAL CONDITIONS TO FORM FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS READINESS FOR CANINE SUPPORT DURING PROFESSIONAL TRAINING

Білецька І.О. 768
ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Білошицька Т.Ю., Литньова Т.В., Галецький С.М. 781
ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

Власюк І.В. 792
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МОБІЛЬНІ ЗАСТОСУНКИ В ЕПОХУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Горіна О.Т., Хмель-Дунай Г.М., Хмель О. 805
ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА УМОВ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Довбня С.О. 820
ОСНОВИ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ

Жигайло О.О., Винницька Н.В. 834
РОЛЬ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У САМООСВІТНІЙ ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Житнухіна К.П., Дрига В.С. 843
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Зелена І.О. 852
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПРАКТИКА УСНОГО ТА ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ (ОСНОВНА ІНОЗЕМНА МОВА)»

Кукса Н.Г. 863
ЗАСТОСУВАННЯ « МОЗКОВОГО ШТУРМУ» В МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Медведєва А.О. 876
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ ТА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ У НАВЧАННІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Мотика С.М. 888
ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОНАННЯ СВОЇХ ОБОВ'ЯЗКІВ В БОЙОВИХ УМОВАХ

Пожарицький О.П., Чепурна В.О., Голубенко Т.О. 897
ВІКТОРИНИ ТА КВЕСТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ЗАОХОЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Поліщук С.В., Горбатюк О.В. 909
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Попиченко С.С. 923
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Потапчук Т.В., Макарук О.Л., Кравець Н.С. 936
ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ІДЕАЛІВ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Розман І.І., Фенцик О.М. 946
ІВАН ЮЩУК ПРО ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ В ЧАСИ ВІЙНИ (РЕТРОСПЕКТИВА ІНТЕРНЕТ-ПУБЛІКАЦІЙ)

Росенко Д.О. 957
ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сахненко А.В. 970
ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ КОМПОНЕНТІВ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ПАУЕРЛІФТЕРІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Скиба Н.М. 985
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

Стасенко А.А. 992
НАВЧАННЯ ОСНОВАМ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОШУКУ ТА МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В РАМКАХ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ

Терещенко С.В. 1001
ЗМІСТОВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ СИНТЕЗУ МУЗИЧНОГО І ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З ШКОЛЯРАМИ-ПІДЛІТКАМИ У ВИМІРІ ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Шевченко Ж.М. 1012
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ В МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМ'ЯХ З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Яворський Б.І., Грицай Х.Б., Єргуньова М.З. 1018
ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ У ЗАДОВОЛЕННІ НАВЧАЛЬНИХ ПОТРЕБ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ (НА ПРИКЛАДІ НПП "ПІВНІЧНЕ ПОДІЛЛЯ")

Якименко В.М. 1018
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ МІГРАНТІВ У ФРАНЦІЇ

СЕРІЯ «Історія та археологія»

Aynur Aliyeva 1041
PROGRAMS ORGANİZED BY HEYDAR ALİYEV FOUNDATİON RELATED TO CHİLDREN'S HEALTH İN THE REPUBLİC OF AZERBAİJAN

Kizlova A.A. 1051
MATERIAL DIMENSION OF EVERYDAY LIFE IN VOLYN DURING THE LITHUANIAN PERIOD IN THE WORKS OF BOHDAN PRYSHCHEPA

Ванзуряк С.Ю. 1068
ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЛІТОПИСНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ПЛЕМЕН НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Галуха Л.Ю., Баличева Л.В., Маруховська-Картунова О.О. 1076
ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ВІЙНИ: АНАЛІЗ КОРЕНІВ ДИПЛОМАТИЧНИХ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

Зуйков В.О. 1090
ВПЛИВ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ: ІСТОРІЯ ТА ОСВІТНІ АСПЕКТИ

Ілин Л.М., Лицур М.З. 1103
ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ, ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ІДЕЇ МОНРАХІЗМУ (НА ПРИКЛАДІ В.ЛИПИНСЬКОГО, С.ТОМАШІВСЬКОГО ТА В.КУЧАБСЬКОГО)

Квятковський Р.В. 1114
МЕДІЙНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ДРУГОЇ КАРАБАСЬКОЇ ВІЙНИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Кліш А.Б., Москалюк М.М. 1128
СОЦІАЛЬНА І МАТЕРІАЛЬНА ПІДТРИМКА МИТНИХ СТРУКТУР «ДИРЕКЦІЄЮ МИТ У ЛЬВОВІ» (1920-ТІ РР.)

Костилєва С.О. 1141
ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В РОЗВИТОКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ 50–90-ТІ РР. ХХ СТ.

Кравчук О.В. 1157
ОПЕРАЦІЯ «ВАЛЬКІРІЯ»

Махінько А.І. 1167
ІСТОРІЯ КОСТЮМА ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Нашивочніков О.О. 1176
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ТА ВИКОРИСТАННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Павленко А.О. 1190
БЕРЕСТЕЙСЬКА ЦЕРКОВНА УНІЯ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Прокопов В.Ю. 1203
ХАРЧОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХУ ОУН І УПА НА ЗАКЕРЗОННІ 1944–1947 рр.

Разіцький В.Й., Литвин Н.М. 1218
ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ КИЇВСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО ТЕХНІКУМУ В 20-Х РР. ХХ СТ.

Сидоренко А.Ю. 1233
ЕТНІЧНІ ПРОБЛЕМИ КАТАЛОНІЇ В ХХІ СТОЛІТТІ

Сухий О.М. 1244
ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИРОДНИЧІ ШКОЛИ У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

УДК 373/.5.011-051:81'243]:37.013.43](045)

https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-5(23)-768-780

Білецька Ірина Олександрівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20300, м. Умань, вул. Садова, 2, тел.: (097) 997-92-33, https://orcid.org/0000-0002-3372-9100

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті здійснено огляд сутності основних підходів до визначення поняття «педагогічна культура» та з'ясовано особливості полікультурної освіти вчителя іноземних мов як невід'ємного складника його педагогічної культури. З'ясовано, що дослідження педагогічної культури може здійснюватися з різних позицій, зокрема, соціально-педагогічної, науково-педагогічної, професійно-педагогічної, особистісної. Вивчаючи педагогічну культуру, варто акцентуватися на наступних аспектах: це соціальна сфера суспільства, спосіб збереження стосунків між поколіннями і людьми та передання соціально-педагогічного досвіду; частина загальнолюдської та національної духовної культури, сфера педагогічних цінностей; сфера професійної діяльності, яка охоплює суспільні вимоги до неї, закономірності культурної ідентифікації педагога, культуровідповідні освітні системи, педагогічні технології, способи створення культурних моделей суспільного життя і педагогічної практики; особистісна якість, інтегруюча педагогічну позицію, професійні вміння, поведінку, індивідуальні досягнення у творчості.

Досліджено, що в умовах багатокультурного світу та поліетнічного українського суспільства полікультурна освіта стає невід'ємною частиною педагогічної культури вчителя іноземної мови. Крім суто лінгвістичних знань, умінь та навичок, вона передбачає культурологічні, етноісторичні знання, усвідомлення важливості культурного плюралізму, уміння виділяти і додавати у зміст іншомовної освіти ідеї, які відображають культурне розмаїття світу, а також уміння організовувати педагогічний процес як діалог носіїв різних мов і культур у часі та просторі. Стверджується, що саме вчитель іноземних мов повинен уособлювати в собі ту полікультурну особистість, визначальною рисою якої є знання багатьох культур і мов полікультурного спілкування, та покликаний на своїх заняттях формувати як мінімум білінгвальну соціокультурну особистість в умовах контактного середовища. Переорієнтації мети іншомовної освіти на формування суб'єкта міжкультурної комунікації,

вибір в якості змісту іншомовної освіти «культуру через мов» і багато інших чинників зумовили кардинальний перегляд методології іншомовної освіти, її базових понять і категорій, педагогіки та методики навчання.

Ключові слова: полікультурна освіта, педагогічна культура, вчитель, іншомовна освіта, діалог культур, міжкультурна комунікація.

Biletska Iryna Oleksandrivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Foreign Languages Theory and Practice, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 20300, Uman, 2 Sadova St., tel.: (097) 997-92-33, https://orcid.org/0000-0002-3372-9100

MULTICULTURAL EDUCATION AS A COMPONENT OF A FOREIGN LANGUAGE TEACHER'S PEDAGOGICAL CULTURE

Abstract. The article reviews the essence of the main approaches to the definition of the concept of “pedagogical culture” and identifies the features of multicultural education of foreign language teachers as an integral part of their pedagogical culture. It has been found that the study of pedagogical culture can be carried out from different perspectives, in particular, socio-pedagogical, scientific-pedagogical, professional-pedagogical, and personal. When studying pedagogical culture, it is worth focusing on the following aspects: it is a social sphere of society, a way of preserving relations between generations and people and transferring socio-pedagogical experience; part of the universal and national spiritual culture, the sphere of pedagogical values; the sphere of professional activity, which covers social requirements for it, patterns of cultural identification of the teacher, culturally appropriate educational systems, pedagogical technologies, ways of creating cultural models of social life and pedagogical practice.

It is proved that in the conditions of a multicultural world and multiethnic Ukrainian society, multicultural education becomes an integral part of the pedagogical culture of a foreign language teacher. In addition to purely linguistic knowledge, skills and abilities, it involves cultural and ethnohistorical knowledge, awareness of the importance of cultural pluralism, the ability to identify and add ideas that reflect the cultural diversity of the world to the content of foreign language education, as well as the ability to organize the pedagogical process as a dialogue between speakers of different languages and cultures in time and space. It is argued that it is the foreign language teacher who should personify the multicultural personality whose defining feature is knowledge of many cultures and languages of multicultural communication, and is called upon to form at least a bilingual socio-cultural personality in the contact environment. The reorientation of the goal of foreign language education to the formation of a subject of intercultural

communication, the choice of “culture through languages” as the content of foreign language education and many other factors have led to a radical revision of the methodology of foreign language education, its basic concepts and categories, pedagogy and teaching methods.

Keywords: multicultural education, pedagogical culture, teacher, foreign language education, dialogue of cultures, intercultural communication.

Постановка проблеми. Проблема полікультурної особистості, для розуміння якої важливі шляхи взаємодії особистості і культури, надзвичайно актуалізується в епоху глобалізації та інтеграції, соціокультурних явищ, що ставлять перед сучасною освітою завдання виховання підростаючого покоління нового типу, здатного творчо мислити і працювати в умовах полікультурного світу. Знання іноземної мови, розуміння та сприйняття інших культур є важливою запорукою ефективності виховання полікультурної особистості.

Реалізація такого завдання можлива завдяки підготовці високопрофесійних учителів, насамперед іноземних мов, з високим рівнем педагогічної культури, здатних працювати в полікультурному середовищі, формувати у своїх вихованців соціальну стійкість, систему моральних цінностей, умінь жити в суспільстві, яке постійно піддається трансформаціям. Акцент необхідно робити на оволодінні майбутніми вчителями іноземної мови певним рівнем полікультурної компетенції, необхідної для взаєморозуміння та адекватної інтерпретації культурних особливостей і відмінностей у ціннісному та поведінковому планах. Вже доведено, що ігнорування відмінностей у лінгвістичному та культурному плані є основною причиною порушення комунікації та призводить до конфліктів на національному та релігійному ґрунті.

Аналіз актуальних досліджень. Пілотажний аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців до проблем педагогічної культури вчителів в цілому та полікультурної освіти зокрема. Питання формування професійної культури особистості розглядаються в дослідженнях А. Барабанщикова, В. Гриньової, І. Ісаєва та ін. У полі уваги багатьох науковців перебували особливості формування педагогічної культури вчителів (П. Блонський, А. Луначарський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.). Але в різні часи розуміння культури, а тому числі педагогічної, змінювалось.

У науковому доробку сучасних учених відображено різноманітні аспекти педагогічної культури та специфіку її формування у майбутніх учителів, у тому числі іноземної мови (Т. Білоусова, О. Бондаревська, М. Лещенко, О. Рудницька та ін.).

Окремі аспекти полікультурної освіти майбутніх учителів стали предметом досліджень вітчизняних (І. Бех, Л. Голік, І. Зязюн, О. Коваленко,

М. Красовицький, І. Лощенова, О. Сухомлинська, Н. Якса, Н. Щерба та ін.) і зарубіжних (Дж. Бенкс, Ж. Гей, М. Гібсон, К. Грант, С. Нієто та ін.) учених.

Незважаючи на посилений науковий інтерес до цієї проблеми, досвід формування високого рівня педагогічної культури вчителів іноземної мови, які в процесі професійної діяльності покликані забезпечувати полікультурну освіту своїх вихованців, залишається недостатньо узагальненим і систематизованим. Тому у своїй статті ми ставимо за **мету** здійснити огляд сутності основних підходів до визначення поняття «педагогічна культура» та з'ясувати особливості полікультурної освіти вчителя іноземних мов як невід'ємного складника його педагогічної культури.

Виклад основного матеріалу. Не можна не погодитись із думкою Т. Білоусової, яка стверджує про те, що учитель з високим рівнем педагогічної культури – це вчитель, який володіє необхідними для педагогічної діяльності особистісними якостями, здійснює педагогічну діяльність на професійному рівні, веде творчий пошук вирішення педагогічних задач, має стійку потребу в креативності, досягає високих результатів у навчанні і вихованні учнів [3].

У своїй концепції педагогічної культури О. Бондаревська трактує це поняття як частину загальнолюдської культури, в якій найбільшою мірою зафіксувались духовні й матеріальні цінності, а також способи творчої педагогічної діяльності людей, необхідні людству для обслуговування історичного процесу зміни поколінь і соціалізації (дорослішання, становлення) особистості [3, с. 53].

О. Сухомлинський не ототожнював педагогічну культуру ні з етикою, ні з педагогічною майстерністю. У ній він убачав комплекс різноманітних якостей педагога. Одним із важливих умінь, яке, на думку науковця, повинне входити до складу педагогічної культури, є уміння вчителя орієнтуватися в складних питаннях предмету, який він викладає. Також важливим елементом педагогічної культури О. Сухомлинський вважав здатність учителя звертатися до розуму і серця учня, застосовувати різні методи вивчення його особистості в процесі розумової та фізичної праці. Він зазначав, що вчителі повинні розвивати, поглиблювати в своїх колективах педагогічну етику, стверджувати гуманізм у вихованні як найважливішу рису педагогічної культури кожного вчителя [7].

Аналіз наукових досліджень, здійснений О. Гомонюк, дало підстави стверджувати, що педагогічна культура також визначається як характеристика цілісної особистості педагога, показник його гуманної педагогічної позиції, що поєднується з творчим ставленням до справи та проявляється як у професійній діяльності, так і в педагогічному спілкуванні (особистісний підхід); умова готовності до професійної діяльності, показник її ефективності й високого рівня самореалізації особистості (діяльнісний підхід); система цінностей педагогічної діяльності (аксіологічний підхід) [3, с. 54].

Педагогічна культура вчителя на засадах діяльнісного підходу розглядається як показник високого рівня сформованості спеціальних умінь учителя, професійно значущих якостей, володіння сучасними методами й передовими технологіями навчання, що у своїй сукупності забезпечує переконливу результативність їхньої роботи [3, с. 54].

Ряд харківських науковців (А. Рижанова, Ю. Соловйова) вважають, що при формуванні культури майбутнього вчителя необхідно брати до уваги культурологічний та аксіологічний підходи [5; 6]. Аксіологічний підхід передбачає орієнтацію педагога на загальнолюдські, національні й професійні цінності, ціннісну спрямованість у педагогічній діяльності. Провідною ідеєю акмеологічного підходу є конструктивна інтеграція особистісної й професійної основ на підставі реалізації творчого потенціалу. Тобто цей підхід дозволяє розглядати питання розвитку та вдосконалення педагогічної культури на різних вікових етапах онтогенезу особистісної зрілості суб'єкта педагогічної діяльності: від професійного самовизначення, отримання професійної освіти до самоактуалізації в професійній діяльності [3, с. 55].

На думку А. Ісмаїлова, під культурою педагога варто розуміти рівень розвитку його особистості, а також професіоналізм, рівень освіченості та дотримання норм мовленнєвого етикету. Як і в кожної людини, в учителя можна виділити загальну культуру і професійну, тобто педагогічну культуру. Тому науковець наголошує, що для вчителя з високим рівнем загальної та педагогічної культури характерним є:

1. Начитаність, ерудиція, розуміння різних видів мистецтва і досить широкий кругозір. Читання художньої літератури, публіцистичних і наукових текстів, безсумнівно, впливає на культуру педагога, який може відповісти на запитання, які стосуються не тільки його навчальної дисципліни (в нашому випадку – іноземної мови), а й інших аспектів і сфер людської діяльності.

2. Досконале володіння своїм предметом, в нашому випадку – іноземною мовою. Окрім іноземної та рідної мови, він може знати й інші мови масового спілкування людей у суспільстві. Чим більше мов знає вчитель, тим більше інформації він може отримати і тим ширше його фонові знання, адже знання мови означає знання культури її носіїв.

3. Самовладання, тобто вміння стримувати свої почуття й емоції, здатність контролювати свою мовленнєву поведінку та дотримуватися норм мовленнєвого етикету, незалежно від суб'єктивного ставлення до мовця і до змісту спілкування. У процесі навчання можуть виникати різні непорозуміння або конфліктні ситуації, під час яких учитель повинен бути більш стриманим і не допускати розвитку конфлікту в будь-якому випадку.

4. Відповідність зовнішнього вигляду вчителя рівню його культури та вимогам: стиль одягу, зачіска, вибір аксесуарів, прикрас та макіяжу (для

представниць жіночої статі). Найбільш прийнятний стиль – класичний, строгий. Аксесуари та зачіска, макіяж і прикраси не повинні бути вульгарними і не виходити за межі норми.

5. Ввічливе ставлення до колег, учнів, їхніх батьків і взагалі до всіх оточуючих людей, що створює сприятливу атмосферу спілкування і свідчить про високу загальну культуру педагога.

6. Багатий словниковий запас, що включає мовні формули та ввічливі фрази культурного спілкування, які відповідають певній ситуації. Педагог з високим рівнем культури повинен знати доречність або недоречність тієї чи іншої фрази в конкретній ситуації і передбачати реакцію співрозмовника.

7. Педагогічно спрямована діяльність на досягнення позитивних результатів у навчанні, в тому числі з іноземної мови. Такий учитель володіє хорошою методикою навчання і має знання з психології. Крім того, він вміє використовувати інноваційні, інформаційні та комп'ютерні технології.

8. Педагогічні вміння та організаторські якості, які є основою для створення різноманітних комунікативних ситуацій та організації різних видів діяльності [11].

Таким чином, стверджує А. Ісмаїлов, портрет учителя з високим рівнем педагогічної культури включає: 1) начитаність, ерудицію і широкий кругозір; 2) знання хоча б однієї іноземної мови, її літератури і мовленнєвої культури; 3) самовладання і контроль над собою та своєю мовленнєвою поведінкою; 4) належний зовнішній вигляд; 5) ввічливе ставлення до учнів і оточуючих людей; 6) знання мовленнєвих формул спілкування; 7) володіння методикою навчання; 8) педагогічні здібності та організаторські якості.

Комунікативна культура майбутніх учителів іноземної мови формується і розвивається завдяки таким факторам: читання, переговори, семінари, зустрічі в рамках науково-освітніх проєктів і художньої класики, заняття з іноземної мови на основі хороших підручників і навчальних посібників, що включають правила і рекомендації з культури спілкування, практику спілкування з іноземцями [11].

Можна стверджувати, що дослідження педагогічної культури може здійснюватися з різних позицій, зокрема, соціально-педагогічної, науково-педагогічної, професійно-педагогічної, особистісної.

Вивчаючи педагогічну культуру, варто акцентуватися на наступних аспектах:

- це соціальна сфера суспільства, спосіб збереження стосунків між поколіннями і людьми (в тому числі внутрішньосімейних і міжнаціональних) та передання соціально-педагогічного досвіду;
- частина загальнолюдської та національної духовної культури, сфера педагогічних цінностей, що містять педагогічні теорії,

педагогічне мислення, педагогічну свідомість суспільств, культурні зразки практичної діяльності;

- сфера професійної діяльності, яка охоплює суспільні вимоги до неї, закономірності культурної ідентифікації педагога, культуровідповідні освітні системи, педагогічні технології, способи створення культурних моделей суспільного життя і педагогічної практики;
- особистісна якість учителя, вихователя, викладача закладу вищої освіти, керівника, батьків, інтегруюча педагогічну позицію, професійні вміння, поведінку, індивідуальні досягнення у творчості.

У новому тисячолітті світовому освітньому процесу все більше стають притаманними такі тенденції проєктування і розвитку освіти, що базуються на культурологічному підході та потребують від сучасної людини діалогічності, розуміння, поваги до культурної ідентичності інших. Тобто мова йде про полікультурну освіту як важливу складову нинішньої освіти, яка сприяє засвоєнню знань про інші культури, розумінню загального і специфічного в традиціях, вихованню молоді в дусі поваги інших культурних систем.

Безумовно, що в умовах багатокультурного світу та поліетнічного українського суспільства полікультурна освіта стає невід'ємною частиною педагогічної культури вчителя іноземної мови. Крім суто лінгвістичних знань, умінь та навичок, вона передбачає культурологічні, етноісторичні знання, усвідомлення важливості культурного плюралізму, уміння виділяти і додавати у зміст іншомовної освіти ідеї, які відображають культурне розмаїття світу, а також уміння організовувати педагогічний процес як діалог носіїв різних мов і культур у часі та просторі. Полікультурна освіта сприяє тому, щоб допомогти побачити спільне у різноманітті.

Полікультурна освіта викликає значний інтерес у суспільно-політичних діячів та науковців. Це зумовлено, в першу чергу, гострими конфліктними напруженнями, що спостерігаються між націями, етнічними, конфесійними та іншими спільнотами як в окремих державах, так і на глобальному рівні.

На міжнародному рівні проблеми полікультурної освіти набули утвердження в Статуті Організації Об'єднаних Націй, у Преамбулі Статуту ЮНЕСКО, у Загальній декларації прав людини, Конвенції про права дитини, Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії та переконань, Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Декларації принципів толерантності та ін.

Термін «полікультурна освіта» починає інтенсивно розвиватися в 50–60-ті роки XX століття. В науковій літературі початку 60-х років минулого століття педагоги, здебільшого зарубіжні, звертаються до таких понять, як «різноманітність», «культурний плюралізм» та «етнічний зміст». Багато з того, що вносилося у розробку цих термінів, зводилося до того, що необхідно

зробити у цьому напрямку – змінити позиції педагога, навчальний план, підібрати підручники. Нечітко були сформульовані конкретні напрями і визначення щодо особливостей змісту або підходів, які мають бути покладені в основу такої освітньої практики. Дискусії, що точилися навколо «етнічного змісту» в шкільному навчальному плані, обмежувались навчанням негрів, американців мексиканського походження, корінних американців та азіатів.

У середині 60-х років XX століття почали зустрічатися терміни «освіта етнічної меншості», «етнічна освіта» і, подекуди, «полікультурна освіта». До початку 70-х років поняття «етнічне навчання», «етнічна освіта» і «полікультурна освіта» набули популярності в літературі та стали прийнятною термінологією, посилаючись на включення етнічного змісту в наявні шкільні навчальні плани.

Найбільш вагомою на той час зарубіжною публікацією про етнічне навчання та етнічну освіту була стаття Дж. Бенкса «Імперативи етнічної освіти», яка була опублікована у січні 1972 року в «Phi Delta Kappan». Автори, які долучилися до підготовки цієї праці, використали міріад термінів, що в основному стосувалися навчання етнічних груп у Сполучених Штатах Америки [8].

Дж. Фобса можна вважати одним з перших, хто вжив термін «полікультурна освіта». Його дослідження під назвою «Освіта тих, хто відрізняється культурою: полікультурний підхід», надруковане у 1969 році, розцінюється як один з найбільш вагомих внесків у розвиток цього поняття [55].

У сучасній філософській, педагогічній та політичній літературі паралельно з поняттям «полікультурна освіта» можна зустріти терміни «багатокультурна освіта», «мультикультурна освіта», «інтеркультурна освіта», «транскультурна освіта», причому три останні прийшли у вітчизняну педагогіку з Заходу, де з 70-х років XX століття вони стали предметом суперечок і основами для певних політичних рішень.

Проведене дослідження підтверджує існування різноманітних дефініцій поняття «полікультурна освіта», які пропонуються широким колом науковців: від освітян до юристів. Тому закономірно, що всі вони мають різні погляди при обговоренні етнічного розмаїття та культурного плюралізму. Деякі з них базуються на культурних характеристиках різноманітних груп, у той час як інші підкреслюють соціальні проблеми (особливо пов’язані з утисками), політичною владою і перерозподілом економічних ресурсів. Окремі дослідники беруть до уваги у своїх поглядах лише колір шкіри людей, а інші включають всі основні групи. Існують визначення, що обмежують полікультурну освіту характеристиками місцевих шкіл, тим не менше, інші передбачають напрямки шкільної реформи у всіх сферах, незалежно від їх особливостей. Ці види полікультурної освіти ставлять перед собою різні цілі:

починаючи з того, щоб розміщувати в підручниках більше інформації про різноманітні групи, до боротьби з расизмом, до повного реконструювання шкільництва і реформування суспільства, щоб зробити школи більш культурно збалансованими.

Концепції полікультурної освіти та погляди, які на них базуються, окреслюють обсяг, рівні та межі цього поняття. Полікультуралісти реально оцінюють розмаїття і погоджуються, що специфічний зміст, структура і методи, які використовуються з метою досягнення полікультурної освіти, різняться залежно від ситуації. Вони також стверджують, що полікультурна освіта має значення для прийняття рішень, які торкнуться дій на всіх рівнях освіти, включаючи навчання, адміністрацію, управління, консультування, укладання програм, оцінку виконання роботи та шкільний клімат. Таким чином, кожен, хто задіяний у цьому процесі, повинен відігравати активну роль у здійсненні полікультурної освіти. Дії на рівні школи з метою прийняття полікультурної освіти повинні враховувати расу, мову, етнічність, звички і традиції етнічних груп у всьому глобальному суспільстві. У своєму дослідженні ми притримуємось трактування полікультурної освіти як процесу цілеспрямованого й планомірного формування й розвитку світогляду, переконань і почуттів особистості, що ґрунтуються на визнанні багатоманітності культур, збагачує її почуття, формує особливе ставлення до навколишнього світу і людей у ньому та супроводжується сприйманням та осмисленням життєво важливих парадигм буття, перетворенням зовнішніх культурних смислів у внутрішній морально-етичний світ.

Отже, полікультурна освіта – складне, багатоаспектне поняття, яке поєднує різноманітні підходи до вирішення проблем, пов’язаних із культурною неоднорідністю сучасного суспільства, і є невід’ємною складовою педагогічної культури вчителя іноземних мов.

Ідея про зв’язок вивчення мови з культурою народу знайшла відображення у працях Ш. Швейцера, Е. Сімоне, які запропонували конкретну схему навчання, що містить основні відомості про звичаї й особливості носіїв мови, яка вивчається [9]. Ф. Аронштейн та Е. Отто стверджували існування культурознавчого аспекту в основі навчання мови, яка є відбитком духу народу, засобом пізнання його культури і мислення. У процесі оволодіння мовою людина набуває додаткових екстралінгвістичних знань щодо вживання мовних засобів [10].

Ми переконані, що мова не може вивчатися без виявлення особливостей культури народу, який нею розмовляє. Вона відображає не лише фрагмент реальної дійсності, даний етнічній спільноті, а й образ життя, світобачення, національний характер, систему цінностей, менталітет народу, його суспільну самосвідомість у цілому [2, с. 35]. Слід зазначити, що культуру народу також

неможливо комплексно досліджувати без вивчення тієї мови, якою він розмовляє. Тобто мова не існує поза культурою, взаємовплив мови і культури є, дійсно, комплексним і він має розглядатися саме з різних позицій, тому ми вважаємо такий підхід до вивчення цієї проблематики найбільш доцільним та об'єктивним.

Цікавою у контексті полікультурної іншомовної освіти є позиція американських учених, лінгвіста-структураліста Ч. Фріза та методиста Р. Ладо, авторів добре відомого аудіо-лінгвального методу вивчення іноземних мов, які займалися переважно питаннями навчання мов дорослих, але їх концепція мала вплив і на шкільну методику. Вони розглядали мову як відображення історії, культури та побуту народу-носія мови. Тому Р. Ладо вважає, що вивчення іноземної мови нерозривно пов'язане з проникненням у культуру її народу, оскільки їх неможливо зрозуміти поодинці. Важливим є не просто знайомство з реаліями, а розуміння системи понять, що склалися у певній мові та культурі (elementary meaning units in the culture). Без такого знання неможливо зрозуміти інший народ та його мову, адже носії цієї мови оперують іншими поняттями. Для оволодіння системою понять автори пропонують різні теми, наприклад, «Ігри, популярні в країні, мова якої вивчається», «Казки та оповідання, які знають діти у країні, мова якої вивчається», «Загальноприйняті форми звернення до батьків, товаришів та дорослих» тощо. Для підлітків рекомендується така тематика: «Оповідання та романи, які є найпопулярніші в країні, мова якої вивчається», «Позитивні та негативні герої літератури», «Відпочинок та спорт». Для випускників шкіл можна запропонувати такі теми: «Вибір професії та кар'єра», «Соціальні відмінності, характерні для країни, мова якої вивчається», «Мовні штампи, що використовуються в різних життєвих ситуаціях» [4].

На нашу думку, саме вчитель іноземних мов повинен уособлювати в собі ту полікультурну особистість, визначальною рисою якої є знання багатьох культур і мов полікультурного спілкування, та покликаний на своїх заняттях формувати як мінімум білінгвальну соціокультурну особистість в умовах контактного середовища. Переорієнтації мети іншомовної освіти на формування суб'єкта міжкультурної комунікації, вибір в якості змісту іншомовної освіти «культуру через мов» і багато інших чинників зумовили кардинальний перегляд методології іншомовної освіти, її базових понять і категорій, педагогіки та методики навчання.

На заняттях з іноземної мови педагог повинен акцентувати увагу учнів на тому, що в світі існує безліч цінностей, які відрізняються від їхніх особистих, що будь-які цінності укорінюються в традиціях того чи іншого народу і є для нього закономірним результатом його досвіду та історичного розвитку. Саме через діалог культур можливо досягти певного рівня

самопізнання та взаємозбагатитися. Засобами іноземної мови можна сприяти полікультурному вихованню школярів, що передбачає толерантне і позитивне ставлення до представників інших культур.

Зокрема, з цією метою на ранніх етапах вивчення іноземної мови велике значення має стимулювання потреб у знайомстві зі світом закордонних однолітків та використанні для цього іноземної мови, а також формування елементарних умінь іншомовного спілкування з використання рідної мови в якості допоміжної. У подальшому велике значення має вивчення іноземної мови як засобу міжнародного спілкування через соціокультурний, культурознавчий, художньо-естетичний розвиток школярів під час знайомства з культурною спадщиною країн, мова яких вивчається. Крім цього, важливу роль відіграє формування умінь продемонструвати рідну культуру і свою державу в умовах іншомовного міжкультурного спілкування. Завершальний етап вивчення іноземної мови повинен сприяти вдосконаленню іншомовної комунікативної компетенції, яка забезпечуватиме використання іноземної мови в ситуаціях офіційного та неофіційного спілкування. При цьому в центрі уваги – поглиблення знань культурного спрямування про стиль життя в зарубіжних країнах, мова яких вивчається. При цьому завдання і зміст іншомовного навчального спілкування розширюються за рахунок міждисциплінарного підключення іноземної мови до вивчення інших предметів.

Можна сказати, що основна мета, якої повинен досягти учитель іноземної мови, – це навчання підростаючого покоління умінню жити, а значить – умінню спілкуватися у полікультурному суспільстві.

Виходячи з цілей полікультурної освіти, всю різноманітність методів, які використовуються, можна звести до чотирьох груп: методи актуалізації культурного самовизначення і цілепокладання учнів; методи отримання нових знань, практичних умінь та навичків взаємодії з суб'єктами полікультурного соціуму; рефлексивні методи; методи моделювання і проєктування в умовах полікультурності.

Технології полікультурної освіти передбачають ставлення до освіти як до культурного процесу, рушійними силами якого є діалог і співпраця його учасників; ставлення до закладу освіти як до цілісного полікультурного простору, де відтворюються культурні зразки полікультурного соціуму. Основне завдання актуалізації культурного самовизначення може бути досягнуте в результаті використання бесід, дискусій, формування діалогових способів спілкування, основаних на повазі різноманітних культур і традицій різних людей, народів через мови та культури, заперечення негативних стереотипів щодо будь-якої культури, навчання учнів критичному мисленню.

При відборі форм навчальної діяльності варто спиратися на зворотний зв'язок, який може бути організований через діалогові форми роботи. Одна з

головних вимог при цьому – створення комфортних умов, що виключають недовіру й емоційно-моральну напругу, а також використання можливостей культурно-освітнього середовища [12].

Висновки. Таким чином, полікультурна освіта є невід'ємним і важливим складником педагогічної культури вчителя іноземної мови, яка визначається комплексом знань, навичок, цінностей, підходів та професійних якостей, що характеризують його як кваліфікованого та ефективного педагога, а також передбачає відкритість до постійного самовдосконалення, професійного розвитку та взаємодії з колегами та фахівцями у галузі освіти. Крім того, вона включає в себе розвиток міжкультурної компетенції, вміння ефективно комунікувати з учнями з різних культурних та мовних середовищ, а також адаптувати процес навчання до їхніх потреб і можливостей.

Забезпечуючи іншомовне навчання на засадах полікультурної освіти, вчитель повинен допомогти учням розуміти культурну різноманітність, навчити цінувати та поважати її. На своїх заняттях він має акцентувати увагу на вивченні культурних аспектів мови, традицій, звичаїв та історії країн, де говорять мовою, що опановується, таким чином сприяючи формуванню толерантного та відкритого світогляду учнів, підвищуючи їх культурну компетентність та готовність до спілкування в полікультурному середовищі.

Перспективи подальших досліджень убачаються у вивченні особливостей використання різноманітних форм та методів, інноваційних і комп'ютерних технологій іншомовного навчання на засадах полікультурної освіти, а також специфіки його здійснення на різних етапах.

Література:

1. Бойченко В. В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи : дис. … канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2006. 198 с.

2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія. К. : Логос, 2004. 284 с.

3. Гомонюк О. М. Основні підходи до визначення поняття «педагогічна культура». *Зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту соц. технологій Ун-ту «Україна».* Хмельницький : ХІСТ, 2012. С. 53–58.

4. Першукова О. О. З історії розвитку соціокультурних аспектів вивчення іноземних мов у Європі. *Іноземні мови*. 1999. № 4. С. 16–19.

5. Рижанова А. О. Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті : дис. … докт. пед. наук : 13.00.05. Харків, 2004. 442 с.

6. Соловйова Ю. О. Формування аксіологічної культури майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2005. 212 с.

7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. К. : Рад. шк., 1988. 304 с.

8. Banks J. A. Multicultural education: Theory and practice. Toronto : Allyn and Bacon, 1981. 502 p.

9. Committee on multicultural education. Educators' preparation for cultural and linguistic diversity : A call to action. URL: http://aacte.org/pdf/Programs/Multicultural/ culturallinguistic.pdf

10. Edwards V. Speaking and listening in multilingual classrooms. London : Kogan Page, 1995. 28 p.

11. Ismailov A. R. The Formation of Pedagogical Culture of a Foreign Language Teacher in the System of Higher Education. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*. 2022. Volume 13. URL: https://zienjournals.com/index.php/jpip/article/view/2520/2116

12. Сіренко П.О. Розвиток рухових якостей у кваліфікованих футболістів: Методичні рекомендації. Харків : Нове слово, 2012. 82с.

References:

1. Boychenko, V. V. (2006). Polikulturne vykhovannia molodshykh shkoliariv u navchalno-vykhovnomu protsesi shkoly [Multicultural education of junior schoolchildren in the educational process of school]. *Kandydats'ka dysertatsiia [Candidate's thesis]*. Uman [in Ukrainian].

2. Holubovska, I. O. (2004). *Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu [Ethnic peculiarities of language pictures of the world]*. Kyiv: Logos [in Ukrainian].

3. Homoniuk, O. M. (2012). Osnovni pidkhody do vyznachennia poniattia "pedahohichna kultura" [Main approaches to defining the concept of "pedagogical culture"]. *Zb. nauk. pr. Khmelnyts. in-tu sots. tekhnolohii Un-tu "Ukraina" [Col. of scient. art.].* Khmelnytskyi: HIST, 53–58 [in Ukrainian].

4. Pershukova, O. O. (1999). Z istorii rozvytku sotsiokulturnykh aspektiv vyvchennia inozemnykh mov u Yevropi [From the history of the development of socio-cultural aspects of foreign language learning in Europe]. *Inozemni movy [Foreign languages], 4,* 16–19 [in Ukrainian].

5. Ryzhanova, A. O. (2004). Rozvytok sotsialnoi pedahohiky v sotsiokulturnomu konteksti [Development of social pedagogy in the socio-cultural context]. *Doktors'ka dysertatsiia [Doctoral thesis]*. Kharkiv [in Ukrainian].

6. Soloviova, Yu. O. (2005). Formuvannia aksiolohichnoi kultury maibutnoho vchytelia [Formation of the future teacher's axiological culture]. *Kandydats'ka dysertatsiia [Candidate's thesis]*. Kharkiv [in Ukrainian].

7. Sukhomlynskyi, V. O. (1988). *Sto porad uchytelevi [A hundred tips for a teacher]*. Kyiv: Rad. shk. [in Ukrainian].

8. Banks, J. A. (1981). *Multicultural education: Theory and practice.* Toronto: Allyn and Bacon [in English].

9. Committee on multicultural education. Educators' preparation for cultural and linguistic diversity : A call to action. URL: http://aacte.org/pdf/Programs/Multicultural/culturallinguistic.pdf [in English].

10. Edwards, V. (1995). *Speaking and listening in multilingual classrooms*. London: Kogan Page [in English].

11. Ismailov, A. R. (2022). The formation of pedagogical culture of a foreign language teacher in the system of higher education. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 13.* URL: https://zienjournals.com/index.php/jpip/article/view/2520/2116 [in English].

12. Sirenko P.O. Development of motor skills in qualified football players: Methodical recommendations. Kharkiv: Nove Slovo, 2012. 82 p.